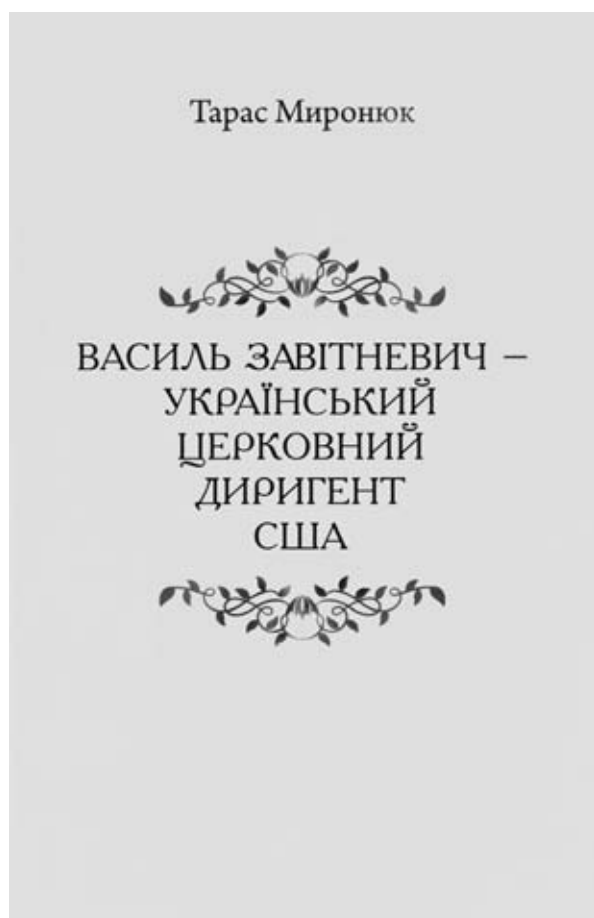

ПЕРШЕ МОНОГРАФІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ТВОРЧОСТІ ВАСИЛЯ ЗАВІТНЕВИЧА

Тарас Миронюк. Василь Завітневич – український церковний диригент США. – К. ; Чернівці, 2011. – 502 с. : ілюстр.

Ім'я диригента, музикознавця, педагога, літературознавця та церковно-громадського діяча Василя Прокоповича Завітневича (1899–1983) маловідоме в Україні, а більше – за її межами, адже його життя пов'язане з Українською автокефальною православною церквою (УАПЦ). Навіть в «Енциклопедії українознавства» знаходимо про нього лише кілька рядків: мовознавець і правник, професор Київського педагогічного інституту, співробітник Комісії звичаєвого права Всеукраїнської академії наук (ВУАН), видавець документів про життя А. Тесленка, автор граматики української мови для середніх шкіл і низки літературознавчих статей, в останні роки жив у США

і був православним церковним діячем та директором Науково-богословського інституту. Нам також відомо, що професор В. Завітневич переклав українською мовою «Постову Тріодь», видану 1976 року Науково-богословським інститутом УПЦ у США (він був членом Комісії видання богослужбових книг при цьому Інституті).

Уже навіть ця коротка інформація засвідчує, наскільки неординарною і багатогранною постаттю в українській культурі був В. Завітневич. Його згадує Олександр Кошиць у своєму «Щоденнику» (1974) та «Спогадах» (1995), Іван Власовський у «Нарисі історії Української Православної Церкви» (1961; 1966. – Т. 4. – Кн. 1, 2), про нього писала ще «Мала українська музична енциклопедія» (Мюнхен), але все це принагідні згадки, і досі ні в Україні, ні у світі не було опубліковано жодної фундаментальної статті про цього видатного вченого, не була доступна нам його наукова й музична спадщина.

Тому з особливою радістю можемо відзначити, що В. Завітневич через багато років забуття нарешті повертається в Україну. Яскраве свідчення – книга вже відомого й талановитого музиканта й музикознавця, багаторічного регента церковного хору Свято-Покровської Подільської церкви в м. Києві Тараса Миронюка. Це перше в Україні і у світі монографічне дослідження, присвячене видатній постаті В. Завітневича, а також і перше перевидання його музикознавчих і літературознавчих праць.

Монографія Т. Миронюка охоплює весь життєвий і творчий шлях ученого, хоча основна увага зосереджена на його церковно-просвітницькій діяльності, на яку В. Завітневич витратив більше 60 років свого життя. Уродженець м. Прилук (тепер – райцентр Чернігівської обл.), де вчителював до 1921 року, він палко привітав постання УАПЦ, того ж року переїхав до Києва і як фахівець з української мови й літератури брав участь у перекладі текстів літургії та інших богослужінь українською

ЛЮДМИЛА ІВАННІКОВА. ПЕРШЕ МОНОГРАФІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ...

мовою і тоді ж, під впливом проповідей митрополита Василя (Липківського), вирішив присвятити себе рідній церкві. Приймаючи це рішення, він прийняв і той тяжкий хрест, який випав на долю УАПЦ. Життя вченого – приклад того, як сталінська, а згодом і гітлерівська тоталітарні машини нищили людську особистість, приклад особливої мужності, працелюбності та великої віри в Бога. Лише на еміграції вповні розквітнув його талант як багаторічного диригента Українського кафедрального православного собору Святого Володимира в Нью-Йорку, хор якого був визнаний кращим серед православних хорів США. В останні роки життя В. Завітневич працював в осередку св. Андрія в Саут Бавнд Бруку, керував Науково-богословським інститутом, проводив наукові дослідження з історії церковної музики, упорядкував і видав одинадцять збірників церковних піснеспівів, а саме: «Українські канти і псалми» (1951), «Панахида і похорон» (1959), «Співи з Постової Тріоди» (1960), «Всеношна» (1960. – Ч. 1: Вечірня; 1961. – Ч. 2: Утрення), «Велика Субота і Паска» (1964), «Колядки і щедрівки» (1967), «Співи на похоронні священників» (1974), «Співи Постової Тріоди» (1978), «Збірник Літургійних співів» (виданий посмертно в 1988 р.) та ін. Про все це дізнаємося з монографії Т. Миронюка, де в додатку розміщено титули цих видань і ще кілька десятків унікальних фотографій, що висвітлюють хорову діяльність В. Завітневича.

Документальні матеріали про життя В. Завітневича, особливо за період 1920–1940-х років, як запевняє автор, майже не збереглися – вони розгублені в мандрах країнами Західної Європи. Майже нічого не залишилося з доробку вченого в Україні, назавжди втрачені його ранні літературознавчі й педагогічні праці. Тож автору книги довелося здійснити грандіозну пошукову роботу в архівах України, Німеччини, Франції, Канади, Австрії, США, щоб зібрати все по крихті й упорядкувати у своїй книзі. Це листування В. Завітневича з відомими церковними діячами – митрополитом Мстиславом (Скрипником), згодом – першим українським Патріархом (1897–1993),

митрополитом Іларіоном (Огієнком), архієпископом Никанором (Абрамовичем), протоієреєм Петром Маєвським, Тетяною Кошиць, дружиною О. Кошиця, та ін.; спогади про нього колишніх хористів, колег-музикантів, священнослужителів, а також його літературознавчі й музикознавчі праці, полемічні статті, рецензії. Усі ці матеріали зберігаються в архіві в Саут Бавнд Бруку, досі не розібраному й не описаному, і більшість з них уперше оприлюднив Т. Миронюк.

З монографії Т. Миронюка дізнаємося, що В. Завітневич багато літ присвятив популяризації не лише української духовної музики в Україні та світі, але й світських творів українських та західних композиторів, перлин фольклору; музичну й богословську освіту, диригентський фах він здобув шляхом самоосвіти і вже під час навчання в гімназії був регентом церковного хору; мав повну філологічну, юридичну та економічну освіту; певний час був деканом факультету літератури і мистецтва Київського університету культури, ректором («директором») Київського педінституту, в'язнем німецького концтабору; ініціював створення пам'ятника Василеві Липківському в Саут Бавнд Бруці; у травні 1942 року брав участь у таємній хіротонії на єпископство Степана Скрипника, майбутнього Патріарха Мстислава.

Праця Т. Миронюка написана у формі окремих нарисів, дуже натхненною мовою – видно, що автор вельми захоплений предметом свого дослідження, – тому важко не захопитися! Життя В. Завітневича показано на тлі історії УАПЦ та українського мистецтвознавства, висвітлено його музикознавчу, літературознавчу та педагогічну діяльність, взаємини з Остапом Лисенком, Михайлом Гайдаєм, Олександром Кошицем, Нестором Городовенком, Мстиславом (Скрипником), іншими видатними сучасниками, проаналізовано науковий доробок ученого. Книга читається легко, і це засвідчує, що Т. Миронюк має ще й неабиякий письменницький талант!

Основну частину книги Т. Миронюка (с. 148–451) займають упорядковані ним праці самого В. Завітневича, розміщені

ОГЛЯДИ. РЕЦЕНЗІЇ

в додатку. Це – републіковані та вперше опубліковані Т. Миронюком провідні літературознавчі й музикознавчі статті, присвячені видатним письменникам, композиторам, корифеям українського театру, а саме: Тарасові Шевченку, Миколі Гоголю, Григорію Квітці-Основ'яненку, Анатолію Свидницькому, Іванові Тобілевичу, Кирилові Стеценку, Юрію Федьковичу, Маркові Кропивницькому, Миколі Лисенку, Іванові Котляревському, Лесі Українці, Миколі Леонтовичу, Михайлові Максимовичу, Несторові Городовенку, Олександрові Кошицю, Максимові Березовському та ін. Оскільки частину з них опубліковано в «Українському православному календарі», статті мають ювілейний характер, як, наприклад, «До 1100-х роковин упокоєння Святого Кирила». Т. Миронюк зазначає що В. Завітневич «чудово орієнтувався в різних історичних епохах нашої музичної культури, професійно писав про різні види й жанри музики, композиторську виконавську творчість», мав «енциклопедичний обшир знань і велику ерудицію одного із світочів зарубіжного українства ХХ ст.» З листування дізнаємося про те, як високо були оцінені сучасниками В. Завітневича його видання богослужбових книг та церковних піснеспівів, як відбувався збір нотного матеріалу, про роботу над перекладом «Часослова» і про проблеми українського перекладу із церковнослов'янської мови загалом. І в листах, і в полемічних статтях В. Завітневич виступає як неперевершений знавець сучасної української літературної мови та її історії, зокрема

староукраїнських мовних форм, і церковного уставу. Вражає те, що він розумів не лише видиме, але й духовне значення кожного слова, і в цьому допомагало йому ще й знання грецької, старогрецької, латинської та старогерейської мов. Для мене, як для людини, яка трохи перекладала із церковнослов'янської мови, ці сторінки праці В. Завітневича (статті «Видавнича діяльність Української Православної Церкви в США», «А все-таки: хрест – хрестити – хрещення», «Ще раз про “Співи з Постової Тріоди”») мають неабияке пізнавальне й історіографічне значення. Особливо цікава стаття В. Завітневича «Відповідь непомнящим родства», де йдеться про роль українського духовенства і вчених у створенні російського церковного співу, про специфіку перекладу музичних підтекстовок.

Отже, монографія, упорядкована Т. Миронюком, – це цінне джерело до пізнання історії Української автокефальної православної церкви, історії української та російської духовної музики, історії перекладу й видання українських богослужбових книг. Вона актуальна і для філологів – істориків літератури й істориків мови, зокрема для тих, хто досліджує історію української богослужбової мови. Тож хочеться сказати велике спасибі працювотому й талановитому авторові-упоряднику Тарасові Миронюку і за те, що подарував нам цей скарб, і за те, що повернув на українську землю частину спадщини її незабутнього й великого сина – Василя Завітневича.

Людмила Іваннікова